

**ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS
VASLUI
XXI, 1999**

**PRECIZĂRI CU CARACTER ISTORIC, PRIVIND MOȘIA
ȚIBĂNEȘTI**

Sergiu ȘTEFĂNESCU

Contribuții la găsirea răspunsurilor la întrebările:

Se mai pot identifica, în teren, hotarele moșiei întărite lui Țiban de luga Vodă, la 1399, noiembrie 28?

De ce nu a reușit vornicul de poartă Barbu Târșoreanu, la 1801, să găsească vechile hotare ale moșiei lui Țiban?

De când satul lui Țiban a devenit Țibăneștii (lui) Buhlei?

Vechimea mare a uricului domnesc, ca și o serie de repere ce mai puteau fi identificate în teren, ne-au incitat și stimulat ambiția și dorința de a încerca să găsim toate aceste hotare.

Am apelat la cuprinsul lizibil al actului de la 1399.XI, 28, ca și la informația cuprinsă în mai multe hotarnice, acte de vânzare, planuri ce cuprindeau (și) această moșie. Totul a fost întregit de nenumerate cercetări, efectuate timp de zece ani, în teren, a cărui orografie ne-a devenit bine cunoscută. Am efectuat deasemeni cercetări arheologice susținute.

Actul fiind foarte deteriorat, cea mai completă traducere a sa este publicată de A.D. Xenopol¹, reluată de M. Costăchescu², din care redăm fragmentele:

"...Noi luga Vvod Domnul Țării Moldovii, cu frații domnii meli, dml. Alexadru și Bogdan... înștiințări facem pren aciaștă carti a noastră... cari vor căuta spre dânsa ori cetindu-să o vor auzi... pentru acest adivărat sluga noastră Țăban, ce au slujit mai înainte între sfinți odihnițelor, părintele nostru... lui Petru Vvod și lui Roman Vvod... Ștefan Vvod, dar acum slujăști noaă cu dreaptă și credincioasă slujbă... deci noi l-am miluit pre dânsul de i-am dat lui în pământul nostru al Moldovii doaă sate, un satu în Gârbovăți și altul pe Bârlad în gura Crasnii.

<Iar hotarul> acestui sat ... pe Gârbovăț... în gura pâraului Crasna... pe pârau... pâra la dealul dou movill... din drum ce mergi la satul Pancova apoi din drum malul văilor, apoi în stejar, apoi de acolo sari la stânga la strâmbătura Gârbovățului, la păr pisti Gârbovăț, apoi la deal, movila săpată, în mijlocul movili peatră apoi drept cătră Sohuleț, din movilă în movilă pară la al triile movilă, apoi de

acolo în gios pren valea vecinicii movili și de acolo sari pisti pârâu Sohulețu la zăvoiul veșnic, apoi malul văilor, în păr, apoi pisti pârâu din gios de Igriste, la zăvoiul veșnic și de acolo drept pren pădurici pârâ în drumul cel mare, apoi drept în capătul câmpului de stejar, apoi drept unde să ridică Gârbovățu... păr la pârâu Hrușova... iar hotaru... din Bârlad... prin pădure... la deal, apoi de acolo... Crasna în drumul Pancovii... apoi drept către Bârlad... apoi pisti Bârlad. Acești este tot hotarul...".

Din acest act, ca și din altele emise ulterior, am reținut câteva informații esențiale. Astfel:

Am aflat că moșia se găsea în treimea mediană a bazinului superior al râului Bârlad, în bazinele inferioare ale pâraielor Crasna³ și Gârbovăț, cum și în bazinul superior și mediu al pârâului Suhuleț⁴

Din reperele menționate în act, am identificat în teren Dealul celor două movile, pe care mergea drumul Pancovei, ca fiind acela ce trece pe la vest de satele Vovriești⁵ și Ciurea, coborând la Pancova (acum Pâncești). Cele două movile (ce sunt tumuli din Bronzul timpuriu), se aflau pe un platou înalt, în vârful dealului Ciurea, la cca 600 m, V., de satul Ciurea⁶

Cele trei movile "cătră Sohuleț", au fost ridicate pe dealul Comornița, între satele Schinetea și Suhuleț⁷

Expresiile "strâmbătura Gârbovățului" și "unde se ridică Gârbovățu", prezintă abateri mari ale altitudinii pârâului, în raport cu direcția generală de curgere a sa (ambele se găsesc la VNV și respectiv V, de satul Țibăneștii Buhlei). "Vecinica movilă" este un tumul, posibil dacic și princiar⁸ "Zăvoiul veșnic" era lunca cu vegetație luxuriantă (acum șase secole), ce însoțea pârâu Suhuleț. "Igriste", este tradus din limba ucraineană, ca loc de joc⁹, există și astăzi, la cca. 300 m, VNV, de Movila Veșnică și la cca. 40 m, N, de pârâu Suhuleț.

În act, sau datorată traducerii, s-a strecurat o singură eroare, anume expresia "...pisti pârâu din gios de Igriste" Corect din sus de Igriste. Cu minimum 100 m. Această suprafață aparține, cel puțin din secolul XIII-XIV, moșiei și satului Marcoviceni, care își avea principala vatră chiar pe această porțiune de teren (la NV de Igriste), așa cum a rezultat în urma cercetărilor arheologice efectuate de noi.

"Drumul cel mare" venea de la Iași și mergea spre Bacău, trecând prin Voinești, Domnița, Țibana, Țibănești¹⁰, ocolea la est, Jigorenii, coborând în satul Glodeni, urca jidovina¹¹ mare la Dumești, cobora apoi în valea pârâului Suhuleț, pe care o urma până lângă Băicăuți (Hodoreni), traversa jidovina de la Schinetea, urca și cobora dealul de la est de Armășeni. Prin satul Băcești mergea pe valea Bârladului spre izvoare, până la Valea Ursului¹², de unde cobora în valea Șiretului.

Expresia repetată de "malul văilor se referă la culmile dealurilor ce delimitează bazinul unui pârâu, nefiind echivalentă cu malurile aceluia pârâu.

Un alt punct de reper "în capul câmpului în stejar", se găsea în culmea dealului, la nord de satul Armășeni, constituind locul unde se întâlneau, pe atunci moșiile Țibănești și Mălinești. Stejarul a existat secole, iar la 1502¹³ era numit "Stejarul cel Frumos"

Segmentul de hotar dintre "al triile movilă" (pe dealul Comornița și apoi "malul văilor" (care este Dealul Crucii), este constituit de un drum vechi, adânc săpat, pe versanții dealurilor¹⁴ Sensul în care se face descrierea hotarelor moșiei este indicat în harta nr. 1.

Încercând să coroborăm informația cuprinsă în acest act, cu cea din alte urice domnești emise ulterior, cum și cu datele obținute din numeroase periegeze efectuate în toată zona¹⁵ au apărut o serie de nepotriviri. Aceasta ne-a obligat să

efectuăm explorări repetate pentru elucidarea lor. Astfel: pe moșia Țibănești, la 1399, existau trei sate, nu doar două, cum se menționează în actul emis de cancelaria domnească. Acestea erau Țibăneștii, cu două vetre, cu mărturii arheologice din sec. VII/VIII-XX, + Băicăuții, situat în valea pârâului Suhuleț, cu mărturii arheologice din sec. XIII-XIX, și Armășenii, satul "de pe Bârlad în gura Crasnii", cu două vetre, pe Bârlad și Gârbovăț, cu dovezi din sec. XI-XX. + Băicăuții, ca sat nu este amintit în act, iar hotarele moșiei sale, situată în partea de NE a moșiei lui Țiban, sunt descrise la un loc cu cele ale Țibăneștilor, deși moșia Băicăuți, devenită Hodoreni, după 1489¹⁶, a existat până în 1945. Spre deosebire de aceasta, hotarele moșiei satului Armășeni (nu știm cum se numea pe atunci), sunt descrise separat la finele actului.

Pentru clarificări vom apela la documente. Într-un uric dat de Ștefan cel Mare, datat 1489, l. 22¹⁷, se arată că Toma și Sorița, feciorii Marinei, fata lui Țiban, au vândut ocina lor, ce aveau de la strămoașa lor Ileana, fată a bătrânului Țiban, "din urice ce a avut de la moșul (bunicul) nostru Alexandru voievod" În act se specifică că această parte era jumătate din satul și moșia Băicăuți, partea din jos, unde a fost Hodor vataman, pe pârâul Soholeților.

Se atestă deci, existența satului și moșiei Băicăuți (devenit Hodoreni – toponim activ și astăzi pentru moșie), în cadrul moșiei Țibănești, de la 1399. Și, deasemeni că, satul și moșia fuseseră "de jumătate", a Ilenii, fata lui Țiban (cel bătrân). Dar de ce doar pe jumătate? Și de ce cumpără copii lui Petru Brudur?

Un alt act, emis de aceeași cancelarie domnească, dat la 1469, februarie 9¹⁸ lămurește (complicând) problema. În acest uric se spune "... lui Petrea și fraților săi Oană și Duma stăpânirea peste satele lor de baștină Brudureștii, unde este casa lor..., Bereștii din gios de Sohuleț" Am identificat seliștea satului Berești, arheologic, la 4-5 km, sud și mai jos (altitudinal), de vatra din sec. XV a satului Suhuleț¹⁹ + Bereștii se aflau în partea de vest a moșiei Băicăuți, sub actualul sat Schinetea, are o moșie mică, de doar cca. 60 ha. Așadar, cumpărarea la 1489, a jumătate din moșia Băicăuți, a părții de jos, exact aceea care se învecina cu moșia Berești, ocină moștenită de Petru Budur de la bunicul său Oană Giuratul, era o achiziție făcută inteligent! Nu știm însă cum ajunsese + Bereștii în proprietatea familiei Brudur și ce legătură avea aceasta cu Țiban (deoarece la 1399 era cuprinsă în moșia Țibănești).

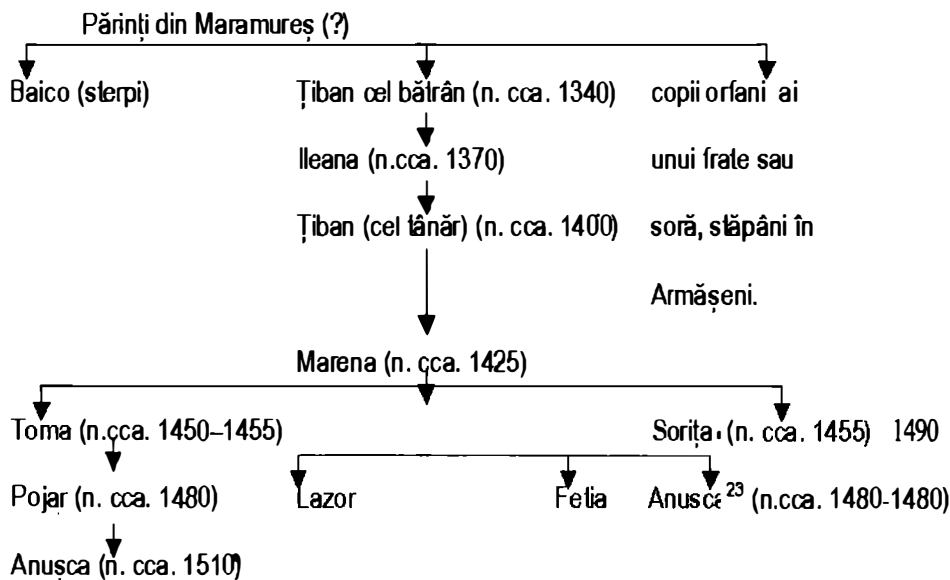
Din uric rezultă că satul și moșia Băicăuți fuseseră moștenite "de jumătate" de Ileana. Cum din nici un alt act nu rezultă că Țiban ar mai fi avut și vreun alt copil, este foarte posibil, ca la moartea lui Baico, frate (sau soră), probabil mai în vârstă, dar sterp, cealaltă jumătate a moșiei să fi revenit nepoților de frate (sau soră) ai lui Țiban, precededat, care stăpâneau Armășenii.

Continuăm investigarea cauzelor, apelând la un uric dat de Petru Rareș, la 1533.III.12²⁰; unor descendenți ai lui Țiban. Din act reținem: "...Sorița fiica Marenei, fata lui pan Țiban, de bună voia ei... și-a împărțit dreapta sa ocină și din privilegiul ce a avut bunicul ei pan Țiban de la străbunicul nostru Alexandru voievod, un sat pe Gârbovăț, anume Hovrăeștii, copiilor săi Lazor și surorile lui Fetia și Anușca" "...Iar hotarul acestui sat mai sus zis... să fie din toate părțile după hotarul vechiu, pe unde au folosit din veac..."²¹

Deducem din acest act că Țiban (nepotul lui Țiban cel bătrân), avea un uric de la Alexandru cel Bun, probabil același cu cel dat mamei sale Ileana (poate văduvă atunci). Totuși nu putem ști, dacă Ștefan cel Mare și Petru Rareș considerau actul de la 1399, ca fiind emis de Alexandru cel Bun, sau acesta anulase uricul dat de Ileana, emițând alt act lui Țiban sau Ilenii.

Mai rezultă că acest uric se referea la jumătate din moșia Băicăuți (vândută la 1489) și la jumătatea vestică a moșiei Țibănești, pe care la 1533, exista deja satul Hovrăești.

Pentru a înțelege modul în care mergea proprietatea în moșia Țibănești la 1399, și după, se impune o cronologizare, o spiță a neamului lui Țiban. Încercăm aceasta pornind de la afirmația făcută în act de luga Vv, cum că Țiban a servit mai înainte voievozilor Petru (I), Roman și Ștefan (I). În acest caz Țiban trebuie să fi fost

născut pe la 1340²², iar spița neamului său ar putea fi următoarea:

Ținând cont de acest posibil arbore genealogic și, în baza documentelor ce s-au mai păstrat, să vedem ce părți din moșie au revenit descendenților lui Țiban.

Un frate (sau soră), ori copii lor orfani, nepoți deci ai lui Țiban, primesc Armășenii în întregime și jumătate din Băicăuți (partea dinspre nord), de la Baico. Aceștia și urmașii lor ies din calculele noastre Ileana primește satul (și moșia) Țibăneștii în întregime și jumătate din Băicăuți (partea dinspre sud).

Țiban cel tânăr, fiul Ilenii, primește și lasă fiicei sale Marena (sau Marina), aceleași părți de moșie carei-au revenit de la mama sa. Nu rezultă că el sau fiica sa au mai avut vreun frate sau soră.

Lui Toma, fiul Marenei, îi revine $\frac{1}{2}$ din Țibănești, partea de est, și $\frac{1}{4}$ din Băicăuți (pe care o vinde copiilor lui Petru Brudur).

Sorița, sora lui, ia $\frac{1}{2}$ din Țibănești, partea de vest și $\frac{1}{4}$ din Băicăuți (pe care o vinde împreună cu Toma).

Lazor, Fetia și Anușca, copiii Soriței, moștenesc fiecare câte $\frac{1}{3}$ din jumătatea de vest a Țibăneștilor, pe care întemeiază satul Hovrăești, devenit Vovrăești, acum Vovriești. Inițial (sec. XVI) satul avea trei cutuli, înființate de cei trei copii ai Soriței. Dintre ei, Lazor ia partea de sus, dinspre vest, Fetia, sora lui, cutul de mijloc al satului, iar Anușca, partea de jos, dinspre Gârbovăț.

În nici unul din aceste acte nu sunt amintite numele soților, sau soțiilor descendenților lui Țiban, nici cu ce părți de moșie au venit. Deci moștenirea se

baza pe înrudirea de sânge, descendență directă.

Încercăm de aici, să aflăm hotarele celui de al doilea sat (și moșie), Armășenii.

Locuitorii satului Armășeni, cel de "pe Bârlad în gura Crasnei" știind că moșia lor nu aparținuse lui Țiban, ci unui frate, sau soră a sa, au cerut "alegerea" hotarelor lor de ale satului Țibănești²⁴. Referitor la hotarele acestui trup de moșie, actul de la 1399 fiind foarte detințat, nu rezultă decât că se trecea de două ori Bârladul²⁵, că se mergea prin pădure la deal, deci spre sud, și că se înapoia (spre nord), peste (sau pe) apa Crasnei²⁶, în drumul Pancovei.

Pentru lămuriri vom analiza extrase din documentul-hotarnică, datat 1746 august 5²⁷, întocmită sub conducerea lui Cheșco, uricar.

După ce înscrie actele de cumpărarea moșiei prezentate de moștenitorii "Lungului de Olășei", mai scrie " Venind din poruncă la aceste moșii am strâns megieși de primprejur anume Lupul Buhle și Vasile Buhle mazili din Țibănești..." Apoi " Hotarul Armășenilor pe din gios, despre Mălinești se începe dintr-un stejar²⁸ în vârful dealului, cu bour, în rădiu... o altă piatră de hotar este din vale de drumul mare²⁹, din sus de siliștea ce o fac Mălinești³⁰, unde au fost vadul Seimenilor³¹, la care piatră bate peste Bârlad... și să sue la deal la codru... pe un pisc pe din sus de un loc de prisacă³² și apucă valea Ezărului³³ unde se pogoară drumul Gârcinilor³⁴ apoi se sue la deal prin codru în vârful dealului unde se hotărăsc cu Gârcinii cum merg șalte hotară în codru ce sânt alături"

Acestea sunt hotarele de est și sud ale moșiei Armășeni. Continuăm "Ne-m întors din nou la movila găunoasă, în capul hotarului din sus la bourul din deal de movilă, care desparte rădiul din deal, de colo în sus, la vale (spre N³⁵) spre rădiul lui Țiban din Țibănești, iar la vale în gios (spre sud) este rădiul de Armășeni³⁶ Tot mersul este pe culme de deal. De acolo la o piatră de hotar ce s-a pus unde este drumul ce vine de la Armășeni afară de Țibănești într-un pisc din deal de drum și bate gura văii Drăgușanei, în curmezișul luncii până în hotarul Băceștilor". Acesta este hotarul de nord al moșiei, ce o desparte de moșia Țibănești. Continuăm cu latura de vest.

"Apoi pe Drăgușana veche³⁷ până la capul podului ce este peste Bârlăzel³⁸ și merge drept prin luncă alături cu Băcești³⁹ și să suie la codru pe un pisc deasupra Râpii Galbene⁴⁰ și tot drept prin codru pe vârful dealului până unde se hotărăște cu Gârcinii, Așa se încheie hotarul spre Băcești⁴¹

În baza acestor hotarnice cu numeroase repere sigure, identificabile și astăzi, afirmăm cu siguranță că la 1830⁴², la 1746⁴³, la 1646⁴⁴, hotarele se păstrasera neschimbate, fiind aceleași cu cele de la 1399 și, probabil, cu 2-3 secole mai înainte⁴⁵.

În partea finală a actului de la 1399 se spune "... din Bârlad... prin pădure la deal... și apoi cătră Bârlad... apoi pisti Bârlad". Rezultă clar că se trecea de două ori Bârladul (pe fiecare latură deci). Curios este că la hotarnicirea din 1746 a fost respectată întocmai ordinea și sensul descrierii hotarelor de la 1399, chiar dacă actul de atunci nu era cunoscut (de abia la 1801 a fost prezentat cancelariei domnești).

Se dovedește posibilitatea urmăririi hotarelor moșiei, dănuirea lor secole de-a rândul, unele devenind limite de comună, ori pe anumite porțiuni chiar limite de județ. Abia după 1864 urmărirea lor devine tot mai dificilă, iar după 1945 aproape imposibilă.

Am reușit până aici să identificăm toate hotarele și punctele de reper, ale celor două sate (și moșii) atribuite lui Țiban, la 1399.

Încercăm, de aici, să aflăm cărui fapt se datorează nereușita vornicului de poartă Barbu Târșoreanu, la 1801.

Deși Cheșco, uricarul trimis cu poruncă domnească hotărâmicise de trei ori moșia Armășenilor, la 1732, 1746 și 1765, sătenii din Armășeni nu au fost mulțumiți, ajungând la Constantin Ipsilante Vodă, unde prezintă pentru prima oară actul de la 1399, cerând o nouă hotărâmicire.

Răzeșii cer să se plece cu hotarul din movila săpată, ce acum îi zice găunoasă, deoarece "în această movilă găunoasă se despart patru moșii Țibăneștii, Armășenii, Hodorenii și Mălineștii, care hotar din vechime și până acuma totașa s-a păzit, nestrămutat și în dreapta linie a acelei movile, niciuna din moșii nu poate trece în cealaltă"⁴⁶

Înainte de a porni pe urmele vornicului Târșoreanu ne propunem să aflăm de când acest sat și moșie a luat numele de Armășeni, neștiind cum s-o fi numit înainte (pare-se că Gănești).

Numirea de Armășeni i-a fost atribuită, sigur, după 1625, dată la care Lungul din Olășei (sat ce se afla la limita sudică a comunei Țibănești, la confluența dintre pâraiele Șacovăț cu Durăceasa), a cumpărat 1/3 din moșia Armășeni, a ajuns armaș, ante 1636, rang care îl pîduse la 1646.III.25⁴⁷, când în alt document este amintit ca fost armaș⁴⁸

Din însărcinarea domnească⁴⁹ vornicul de poartă Barbu Târșoreanu este trimis să delimiteze moșiile Țibănești de Armășeni, și să caute în teren hotarele arătate în actul de la 1399⁵⁰

Vom arăta succint modul său de lucru și greșelile comise.

El scrie "Am măsurat întâi Țibăneștii de giur împrejur... începând cu măsura din colțul moșiei dinspre răsărit, unde hrisovul zice că din movila săpată ce-i zice acum găunoasă merge hotarul Țibăneștilor spre Sohuleț din movilă, în movilă. Drept aceea și eu măsurând din movila săpată alături cu Hodorenii și păr în al treilea movilă ce desparte Țibăneștii de Hodoreni, și de Sohuleț am aflat 1180 de stânjeni"⁵¹. "Iar dela movila aceasta scriind hrisovul, în gios peste vale la veșinica movilă și de acolo... și am mers împreună cu răzeșii de am măsurat din movilă alături cu Șohulețul și cu Vovrieștii și păr unde scrie că au fost părul 1160 de stânjeni adică 170 de stânjeni din movilă și până în mijlocul unei văiugi în capătul rădiului Japchieștilor⁵² și 600 de stânjeni de acolo până în capul unui pisc rotund⁵³ s-au presupus de cătră toți că acela ar fi vecinica movilă ce-o arată hrisovul și 190 de stânjeni din piscul acela și până peste pârăul Șohulețului⁵⁴ Vornicul Târșoreanu continuă " și 260 de stânjeni, de acolo pe mal în gios și păr la cotitură, căci pârăul nu s-a găsit, iar de aici măcar că hrisovul scrie "peste pârău pe din gios de Igrişte la zăvoiul cel veșnic, și de acolo peste pădurice pân la drumul cel mare, apoi drept la stejar la capul câmpului", dar eu acum afar de pârăul și de zăvoiul și din piscul acela ce s-au socotit că iaste campul câmpului nici unul din celelalte semne nu s-au găsit. Drept aceea măsurând de la cotitură drept peste pârăul Gârbovățului pe la zăvoiul cel veșnic și până la gura pârăului Vovriești⁵⁵ s-au găsit 440 de stânjeni, după aceasta am măsurat și capătul moșiei spre apus ce merge alături atât în Vovriești și în Crăești⁵⁶ și s-au aflat 1420 de stânjeni... și până la două movile ce sânt la vârful dealului din gios de drumul săpat⁵⁷ ce scrie hrisovul ce mergea atunce la satul Pancului⁵⁸, 380 stânjeni în dreptul zării Gorii⁵⁹... și aice vrând să pună piatră răzeșii de Țibănești mi-au stat pricină zicând că moșia lor ar fi mergând de acolo până în gura Crăoanii⁶⁰, unde iasă apa din trei văi⁶¹ și se varsă în Gârbovăț și de acolo ar fi trecând peste luncă, și s-ar fi suit drept la dial la movila găunoasă."

După care vornicul spune că nu a găsit semnele nestatornice, iar din cele statornice doar a presupus că ar putea fi două dintre ele, și că "Îndestulă cercetare am făcut" În încheiere adaogă "Pentru despărțirea între Armășeni către Băcești cu toate că după ispisocul lui luga se cade a fi la gura Crăoanei, sau Crasna, unde dă în Bârlad⁶² dar dacă prin cercetarea ce s-au făcut s-au găsit 4 guri de (ale) Crasnei și care va fi aceaia... nu se poate dovedi decât numai că stăpânirea între Băcești și Armășeni drept acel loc s-ar fi găsit de 50 ani încoace pâr în gura Crăoanei seci, ce se varsă în Gârbovăț..."

Judecata la domnie a continuat, toate divanurile domnești dintre 1801-1825 au studiat acel act, fără să înțeleagă mare lucru din el, afirmă Gh. Ghibănescu, punând aceasta și pe seama unei traduceri slabe (făcută de diaconul Miron). Trebuia să se fi apelat la un talmaci oficial de talia lui Ioniță Stamate, sau a polcovnicului Pavel Debrici⁶³.

Luând act de imposibilitatea găsirii reperelor din actul de la 1399, Ioniță Sturdza Vodă, motivat și de "anaforaua" boierilor divaniți din 1824.XII.20, consideră actul de la 1399, fals și decide distrugerea sa. Motivația se găsește în "buiurdiul" său din 1825.II.6⁶⁴

Ca o ironie a soartei și dovadă a vitregiei timpurilor, notăm că din cele 2500 ha, ale moșiei lui Țiban, sau din cele cca. 600 ha aferente satului Țibăneștii Buhlei, sâtenii mai posedau doar 50 "pământuri" la 1732.XI.21, sau 59 de ha, la 1889⁶⁵ Restul ajunsese în proprietatea familiei Millu (Millo?).

Nereușita vomicului Barbu Târșoreanu, la 1801, se datorește, nu doar trecerii a 402 ani, de la emiterea hrisovului lui luga Voievod, și nici dispariției unora dintre semnele de hotar. Principala cauză se datorează faptului că răzeșii din Țibăneștii Buhlei (ca Pavel Becer, Anastasie Grecul, Pavel Hondoca, ș.a.) nu cunoșteau întinderea inițială a moșiei bătrânului Țiban. Nici una dintre părți nu știa că și moșiile Hovrăești și Armășeni constituiseră moșia de la 1399. Nici unul dintre participanți nu cunoștea existența actelor de la 1489.I.22, și 1533.III.12, prin care părți din moșia lui Țiban fuseseră vândute sau cedate unor cumpărători sau moștenitori.

În afara celor de mai sus și a greșelilor arătate anterior, Barbu Târșoreanu și însoțitorii săi greșesc luând de bune și semne naturale ce nu aveau tangență cu actul de la 1399. Greșesc deosebit când pe dealul ce duce la Suhuleț (Comornița), în loc să coboare spre est, în valea Veșnicei Movice și a pâraului Suhuleț, se îndreaptă în sens opus, spre vest în valea pâraului Gârbovăț. De aici totul este dat peste cap...

Ultimul tronson măsurat este bun, dar aici vornicul intră în conflict cu răzeșii din Țibănești, care știau că moșia lor nu se termina "în dreptul Zării Gorei", ci cobora până în gura Crăoanei⁶⁶ Refuzul vornicului de a merge mai departe cu măsura până la gura Crăoanei, se pare că i-a costat pe răzeși 50-60 ha de moșie, pe care o luaseră vecinii lor din Băcești, de peste 50 de ani. Hotarul a rămas și astăzi în dreptul Zării Gorei, coborând spre est, prin Gropul Stânei.

Ne propunem să dăm răspuns la ultima întrebare: De când satul lui Țiban a devenit satul (lui) Buhlei?

În actul emis la 1588.VIII.28⁶⁷, aflăm existența în satul vecin, Crăești (ce se numise anterior Drăgușani)⁶⁸, a unei familii Buhlea, astfel: "cu toți răzeșii lor și au pârât pe Buhlea din Crăești ... pentru ce a cumpărat Buhlea de la Tecman..."

Țibăneștilor li s-a spus târziu, ai lui Buhlea, prin sec. XVIII. Pentru susținerea afirmației apelăm la unele acte de vânzare-cumpărare, din moșia satului Țibănești, unde ca și în alte părți, încă din sec. XVII începuse disoluția obștilor de

răzeși și polarizarea averilor.

Astfel, din uricul emis de Alexandru Ilieș voievod, la 1632.V.31⁶⁹, pentru Gh. Roșca vistier, printre alte sate și moșii sunt enumerate și "... parte din satul Țibănești, la Gârbovăț, ținutul Vaslui, cu loc de moară cu privilegiu de la Bamovschi v.v., parte pe care o are de cumpărătură de la Ionașco și sora lui Tudosea, și de la Urăta, fii Tenții, iar tatăl lor Cârstea șătrarul a cumpărat-o de la Anușca fata lui Pojar, și alți nepoți și strănepoți ai acestuia..."

Un zapis datat 7198 (cca. 1690), fără lună⁷⁰, atestă că un Alexa feciorul Alexandrei, cu un Vasăli și un Pricopi feciorii Natului, toți nepoții Albului, "vând a lor ocină și moșie din sat din Țibăneștii, ce-s pe Gârbovăți" lui Ifrim pevițu..." cât se va alege din partea Albului"

Dintr-un alt document din 1714.V.20⁷¹, aflăm că ... "întărește Lecăi postelnicul nepotul lui Roșca vistier, stăpânirea asupra părților de ocină și de cumpărătură din satul Țibănești... asupra jumătate din a treia parte din mijlocul aceluiași sat, cu vad de moară și loc de prisacă la Gârbovăț".

La 1741.V.14⁷² Ion Cucoranu vomic și Cheșco uricar depun mărturie într-o pricină între răzeșii din Țibănești și un Buhlea (nu știm care) ce avea parte din moșia Țibănești, cumpărătură de la Ilie pitar, unde avea și un vad de moară neales și niște delnițe de fân, din care una i-au schimbat-o ceilalți răzeși, dându-i-o lângă casa lui⁷³ În final s-a hotărât ca Buhlea să țină trei părți din siliște și jumătate, din jumătatea de sat, precum ține și la câmp.

Prin următoarele două documente urmărim modul în care au evoluat proprietățile răzeșilor Buhlea, în Țibăneștii (Buhlei).

La 1766.X.28⁷⁴, într-un document aflăm că... "Grigore Alexandru Ghica Vodă a giudecat de față fiind Vasile Buhlea mazil ot Vaslui⁷⁵ ... pentru o poiană pe moșia Țibănești... de pe hliza lui Buhlea... S-u dovedit din ispisocul de pâra a lui Grigore Ghica Vodă din... 1741.VI.15, ce-l are Buhlea act în care scrie că are alese, trei părți din jumătate, din jumătate de sat, partea de răsărit și două delnițe de șes și vad de moară la Gârbovăț pre hliza lui și loc de prisacă în costișă" Din ultimul act pe care îl prezentăm, datat 1784.V.10⁷⁶, reținem că Ioniță Hacıul vinde lui Lupu Nacul biv logofăt ot visterie un vad de moară, pe Gârbovăț, în satul Țibănești, cu moară făcută veche, pietrele morii stricate, iezătura ruptă. Tot acolo o poiană cu loc de prisacă, cu parte de moșie la câmp, cu trei delnițe de fânaș, cu parte din pădure, din luncă, din seliște, cu locuri de prisacă... Acestea mi-au fost cumpărătură de la Aftenia fata lui Lupu Buhlea. I-am dat și zapisul Afteniei de la Antiohie Vodă, leat 1697.VII.23...

Concluzionăm : Familia de răzeși Buhlea există, cel puțin de la 1588 în satul Crăești. Urmași ai acestei familii, prin căsătorie sau în urma cumpărării unor părți de moșie, se stabilesc în satul Țibănești, probabil înainte de 1693.VII.23, dată la care tatăl, sau bunicul lui Lupu Buhlea obține un act de proprietate de la Antiohie Vodă.

Din ultimele trei acte enumerate mai sus rezultă că familia Buhlea stăpânește cca. 1/3 din satul și moșia Țibănești, partea dinspre est și sud (în hotar cu moșiile Armășeni și Băcești). Notăm accensiunea lor la finele secolului XVII și în prima jumătate a sec. XVIII și decăderea lor totală în a doua jumătate a sec. XVIII.

În dec. VI și VII ale sec. XVIII, familia Buhlea devenise cea mai înstărită din sat, deținând și trei părți din seliștea (veche) a satului, asta justifică de ce Țibăneștii de pe Gârbovăț au fost denumiți ai lui Buhlea..

Aceasta a rezolvat o departajare eficientă a numelor, față de celălalt sat Țibănești (ai Mucului, sau ai lui Carp) de pe Șacovăț, care se afla în același ținut (Vaslui), doar la cca. 12 km.

Considerăm că am găsit răspunsuri satisfăcătoare, întrebărilor ceni le-am pus inițial.

NOTE

¹ În Revista pentru Istorie, Filologie și Arheologie, 1885, vol. IV, p. 714, Actul de la 1399, în DRH, A, I, doc. 9 B, p. 12-13.

² M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I; Documente interne, Iași, 1931, p. 21-23.

³ Acum Crăiasca, cf. P. Condrea, *Dicționar geografic al județului Roman*, p. 40. București, 1891.

⁴ C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Vaslui*, p. 95, Buc., 1889.

⁵ Satele Vovriești, Țibăneștii Buhlei și Armășeni se află în comuna Băcești, iar Schineta și Dumeștii aparțin de comuna Dumești. Ambele comune se află în județul Vaslui.

⁶ Satul Crăești aparține comunei Bozienii de Jos, iar Halmul, Pânceștii și Ciurea (fost Ghindărești) aparțin comunei Poenari, ambele se află în județul Neamț

⁷ Satul Suhuleț aparține comunei Tansa din județul Iași.

⁸ Tumulul este situat pe teritoriul Dumești, se găsește în albia pârâului Suhuleț, lângă livada clasică de meri, are un volum de 1500 mc.

⁹ Termen tradus de M. Costăchescu (op. cit., la p. 25, nota nr. 5). Este un vulcan norioș (?) cu diam. De 8-9 m, cu l de 1 m, ce aducea din adâncuri apă cu bule de gaz și diverse substanțe ce se transformă într-un mâl albicios. Acum se numește La Ochi.

¹⁰ Localități situate în partea de sud-vest a județului Iași.

¹¹ Termen folosit local ce desemnează o creștătură adâncă în culmea unui deal, făcută de un drum vechi, folosit secole de-a rândul.

¹² Sat și comună în județul Neamț.

¹³ DRH, III, A, p. 471-473, doc. 263, din 1502, februarie 17.

¹⁴ Cca. 2/3 din explicațiile date de M. Costăchescu la p. 25 a op. cit., sunt inexacte. Se impune corectarea lor.

¹⁵ Rezultatele arheologice (de suprafață efectuate și concluziile trase se află sub tipar la AMM, cu titlul "Cercetări arheologice și istorice în bazinul superior al râului Bârlad", de S. Ștefănescu. Materialele recoltate au fost verificate de specialiștii Institutului de Arheologie din Iași, cărora adresăm toate mulțumirile noastre

¹⁶ DRH, A, III, p. 87-89, doc. 47, din 1489 ianuarie 22.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ DRH, II, A, doc. 156, p. 231.

¹⁹ V. Chirica, M. Tanașachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, II, p. 395, LXXIV.2.C La siliștea Bobric, Iași, 1985.

²⁰ DIR, veac XVI, A, vol. I, 1501-1550, doc. Nr. 1320.

²¹ Arheologic, satul prezintă trei vetre (pentru fiecare copil al Soriței) perfect identificabile și astăzi. Se datează în sec. XVI.

²² Notăm, de exemplu, cu "n. 1340", data în jurul căreia s-a născut cel în cauză.

²³ Cei trei copii ai Soriței, care la 1533, data emiterii acestui uric, își întemeiaseră sat, și săpaseră iazuri pentru pește pe pârâul Ursoae (cel care vine de la Ciurea), erau atunci, de multă vreme gospodari la casele lor, deci oameni de 45-55 de ani.

²⁴ Pe această bază, locuitorii Armășenilor vor cere, la 1732, 1746, 1765 (și la 1801) "alegerea" hotarelor moșiei lor dinspre Țibănești.

²⁵ Se afla deci la sud de Țibăneștii (de la Gârbovăt).

²⁶ Pârâul Crsna (alias Crăiasca) se varsă prin mai multe albie, active sau părăsite, în Bârlad și Gârbovăt, toate însă pe moșia Armășeni. Așadar satul nu putea fi altul

decât Armășenii.

²⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, IV, 2, p. 70-75.

²⁸ Acest arbore falnic servise drept reper în hotarnica de la 1399...” apoi drept în capătul câmpului în stejar”, în hotarnica de la 1502... ”Stejarul cel Frumos” și în hotarnica de 1746... ”despre Mălinești se începe dintr-un stejar în vârful dealului”

²⁹ Drumul Mare al Bacăului.

³⁰ În extremitatea vestică a satului Dumești Noi.

³¹ Loc de trecerea Gârbovățului, de către drumul mare... între Dumești și Armășeni. Tiponim activ și acum ”Pe Se(i)meni”.

³² Loc la poala pădurii, la cca. 80m, V, de colțul de NV, al Pepinierii Silvice Dumești Pietrosu.

³³ Afluent de dreapta al Bârladului, la est de Băcești.

³⁴ Se referă la acel drum, de la Gârceni, spre Băcești, care coboară, pe la est de Schitul Mălinești, în valea pârâului Ezer.

³⁵ (Spre N), specificări introduse de noi în text.

³⁶ Expresiile ”în sus”, ”în gios” se referă la sensul în care curg apele Bârladului și ale Gârbovățului.

³⁷ Principala albie veche se află lângă linia ferată, la vest de actualul sat A Treia Parte.

³⁸ Podul se afla la est de Băcești și la sud de blocul de locuințe al salariaților de la SMA Băcești.

³⁹ ”Planul moșiiilor Marcoviceni, Leucușeni, Mălinești, Armășeni, Țibănești, Hodoreni, la BAR, sub indicativul H 2578, DLXXV/12. Rezultă clar că Băceștii nu puteau fi ”satul de pe Bârlad în gura Crasnii”

⁴⁰ Afluent de stânga al pârâului Ezer, se găsește pe o pășune, la cca. un km V, de cantonul silvic de locuit, Ezer.

⁴¹ Deci latura vestică.

⁴² Planul de la nota 39.

⁴³ Gh. Ghibănescu, op. cit., IV, 2, p. 70-75.

⁴⁴ Data hrisovului de cumpărarea moșiei dat de Vasile Lupu.

⁴⁵ În bazinul superior al râului Bârlad, toate ”moșiile din veac”, până astăzi, au ca limită sudică conuna de dealuri ce desparte bazinele hidrografice ale Bârladului, spre nord, de ale afluenților săi, de dreapta, Racova și Stemnic, spre sud.

⁴⁶ Țibăneștii spre NV, Armășenii spre SV, Hodorăanii spre NE, Mălineștii spre SE. Movila găunoasă era pe locul unde timp de patru secole existase ”Stejarul Frumos”. Astăzi, la câteva zeci de m, N, de căsuța din via fostei CAP Băcești.

⁴⁷ CDM, II, 1621-1625, p.244, doc. 1160 și 1161, București, 1959.

⁴⁸ Ibidem, p. 366, doc. 1857 din 1646.III.25.

⁴⁹ Divanul domnesc anulasă hotarniciile făcute de Cheșco uricar în 1732.VIII.15, 1746.VIII.5 și 1765.VII.10, nefiind făcute după uricul de la Iuga Voievod.

⁵⁰ Act publicat de Gh. Ghibănescu în op. cit., IV, 2, p. 51-55.

⁵¹ Eroare de plecare! Traseul corepunde unui hotar târziu, post 1489 între moșiile Țibănești și Hodoreni, ambele erau însă ale lui Țiban la 1399. Acest hotar nu trebuia măsurat, nefiind amintit în actul de la 1399. Stânjenul cu care s-a măsurat avea 2,12 m (apud. Gh. Ghibănescu.)

⁵² ...”Jăpchieștii”-de la familia Jepiu, răzeși în Hodoreni (cf. Gh. Ghibănescu, op. cit., V, 1, p. 67 și 128). Rediul Jăpchieștilor, numit mai târziu Rediul Mielului, era o pădure, defrișată prin 1960, ce se afla la cca. NV un km, de satul Țibăneștii Buhlei.

⁵³ Nu este Movila Veșnică, ci un versant abrupt rezultat în urma unei prăbușiri de

teren. Se află la cca. un km, NV, de Țibănești Buhlei, deasupra unei livezi de nuci, cu un izvor.

⁵⁴ Confuzie gravă! Este vorba de pârâul Molan, care, ce-i drept izvorăște tot de sub satul Suhuleț... Altă greșeală la totalizatul stânenilor, corect 1220, nu 1160.

⁵⁵ Se referă la pârâul Ursoae(i), din actul de la 1533.III.12.

⁵⁶ Doar ultimii 380 de stâneni se suprapuneau peste hotarul de la 1399, dintre Țibănești și Crăești!

⁵⁷ "Drumul săpat" este Jidovina (v. Nota 11) aflată pe drumul ce mergea de la Vovriești la Crăești, ce traversa, E-V, drumul "Pancovei" Și, firește că cele două movile găsite, nu erau cele amintite în actul de la 1399, acelea ce se găsesc la cca. 3,5 km spre nord.

⁵⁸ "Pancu", acum Pancești.

⁵⁹ "Zarea Gorei" este limita nordică a moșiei Băcești, o desparte de moșia Crăești.

⁶⁰ "În gura Crăoanei", acum Crăiasca Seacă.

⁶¹ "Trei Văi" sunt cele ale pâraielor Crăiasca în vest, Gârbovățul în mijloc și Molanul cu Pietrosul (ce vine din Țibănești), în est.

⁶² Face confuzie cu expresia... "un sat pe Bârlad, în gura Crasnei", din actul de la 1399, dar aceasta era pe moșia Armășeni, nu Țibănești.

⁶³ Cf. Gh. Ghibănescu, *op. cit.* IV, 2, p. 58.

⁶⁴ "Anaforaua", "buiurdiul" și "jabola" se găseau la Arh. St. din Iași în dosar trans. 1369, nr. 92, fila 79, apud Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 2, 9. 56-57.

⁶⁵ C. Chiriță, *op. cit.*, p. 191.

⁶⁶ Precizăm Crasna, alias Crăoana, Toinarul, Balta Neagră, Crăiasca sunt denumiri ale aceluiași pârâu, care șerpuind pe șesul puțin înclinat, are mai multe albi, unele împotmolite. Cea mai nordică, Crăiasca Seacă, regularizată acum, se revarsă în Gârbovăț, celelalte reunite, se revarsă în Bârlad. Nu se mai poate identifica acum pârâul "Hrușova", poate era o mică vale, secată după defrișarea pădurilor.

⁶⁷ DIR, A, XVI, III, p. 396, doc. 492.

⁶⁸ Gh. Ghibănescu, Surete și Izvoade, XIX, p. 181, doc. 129, din 1584, V, 30 și în DIR, XVI, A, p. 257-258, au devenit Crăești.

⁶⁹ DRH, A, XXI, p. 101, doc. 101 din 1632 Mai 31.

⁷⁰ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 2, p. 65-66.

⁷¹ Am identificat arheologic, la cca. 400-600 m, sud de ultima casă din Vovriești, pe tarlaua Trofinoaia, prima vatră a Țibăneștilor, locuită în sec. VII/VIII, VIII/IX, XI/ XII și XIII/XIV-XVIII. La 500 m, mai jos, într-o buclă a Gârbovățului, imediat la nord de Gropul Stânei, se găsea grupul de case al familiei Buhlea, locul morii de pe Gârbovăț, locul de prisacă amintit în acte, cu locuiri între sec. XVI-XIX. Alte seliști se află la cca. 200 m, SSV, de satul actual și la sud de școala primară.

⁷² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, Zăpise și Ispisoace.

⁷³ Idem, vol. I.

⁷⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 2, p. 79.

⁷⁵ Ibidem, p. 70-71, în hotamica Armășenilor de la 1746, printre participanți se aflau și Lupul Buhle și V. Buhlea, mazili din Țibănești.

⁷⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 2, p. 81-82.

